

5. apríl 2001

Er efnahagsstefnan nógu aðhaldssöm?

Að undanfögnu hefur nokkuð verið fjallað um það hvort efnahagsstefna stjórnvalda hafi verið nægilega aðhaldssöm. Annars vegar hefur því verið haldið fram að Seðlabankinn hafi gripið of seint til hækkunar vaxta þegar uppsveiflan í efnahagslífinu hófst. Hins vegar hefur ríkisfjármálastefnan verið gagnrýnd fyrir að hafa verið of slök og að meira aðhald hefði þurft til þess að halda aftur af uppsveiflunni og koma í veg fyrir að viðskiptahallinn ykist. Er þessi gagnrýni réttmæt? Hefði mátt koma í veg fyrir aukinn viðskiptahalla einfaldlega með því að hækka vexti nokkrum mánuðum fyrir eða bæta nokkrum milljörðum króna við afganginn á ríkissjóði?

Að mati fjármálaráðuneytisins er svarið við þessum spurningum neikvætt. Ástæður uppsveiflunnar voru flóknari en svo og fólst meðal annars í uppsafnaðri neyslu- og fjárfestingarþörf hjá einstaklingum og fyrirtækjum á erfiðleikaárunum 1988-1995. Ennfremur hafði hið almenna efnahagsumhverfi gjörbreyst þar sem lögð var áhersla á aukid frelsi á sem flestum sviðum, meðal annars á fjármagnsmarkaði. Þá hafði hlutabréfamarkaðurinn styrkst verulega, ekki síst í kjölfar upptöku samræms fjármagnstekjuskatts sem gerði mönnum mögulegt að stunda eðlileg viðskipti á markaðnum. Jafnframt jókst kaupmáttur heimilanna mjög mikið eftir langt tímabil stöðunar og kaupmáttarrýrnunar. Þá voru á þessum árum miklar stóriðjuframkvæmdir í gangi sem kölluðu á miklar fjárfestingar.

Hvers vegna hefur viðskiptahallinn aukist? Frá árinu 1998 hefur viðskiptahallinn aukist um 60 milljarða króna. Hvað olli þessum miklu umskiptum? Árið 1998 jukust fjárfestingar í atvinnulífinu gífurlega, ekki aðeins í stóriðju heldur einnig í öðrum atvinnugreinum, svo sem í fiskveiðum og samgöngum. Mikil uppbygging í stóriðju leiddi einnig til aukins innflutnings rekstrarvöru, einkum til álframleiðslu. Loks tók innflutningur neysluvöru kipp, einkum bílannflutningur. Árið 1999 dró úr innflutningi fjárfestingarvara til stóriðju á sama tíma og innflutningur neysluvara, einkum bíla, hélt áfram að aukast. Árið 2000 verða hins vegar kaflaskipti þar sem innflutningur neysluvöru stendur nánast í stað og bílannflutningur dregst saman um meira en 10%. Innflutningur fjárfestingar- og rekstrarvara hélt hins vegar áfram að vaxa. Mestu munaði þó um áhrif hækkunar olíuverðs sem skýrir nær helming innflutningsaukningar á síðasta ári.

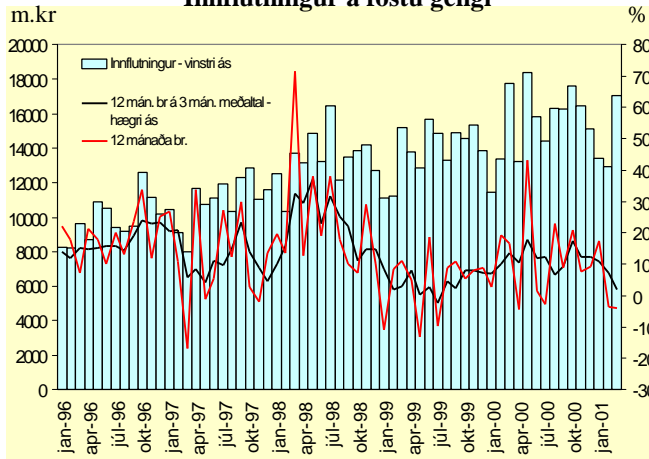
Hefði aukinn afgangur á ríkissjóði skipt sköpum? Sem kunnugt er var af hálfu stjórnvalda brugðist við uppsveiflunni með stórauðni aðhaldi í peninga- og ríkisfjármálum. Þannig snerist afkoma ríkissjóðs úr halla árið 1997 í umtalsverðan afgang sem nam yfir 20 milljörðum króna bæði árið 1999 og 2000. Þessar tölur sýna glögg hve aðhaldið í ríkisfjármálum hefur verið mikið. Nokkrir milljarðar til eða frá í afgangi á ríkissjóði hefðu ekki skipt sköpum um þróun viðskiptahalla að undanfögnu. Raunar bendir margt til þess að marktækur viðsnúningur hafi orðið í þróun innlestrar eftirsurnar á síðasta ári sem muni endurspeglast í minni viðskiptahalla, jafnvel þegar á þessu ári.

Almennur innflutningur dregst saman að raungildi

Fjármálaráðuneytið hefur um árabil haft beinan aðgang að nýjustu upplýsingum um vöruinnflutning til landsins úr tollakerfinu. Þetta gefur færi á að fylgjast með þróun innflutnings nánast samtímis sem er mjög mikilvægt þar sem þetta er einhver besti mælikvarði á þróun innlestrar eftirsurnar sem völ er á. Þótt þessar tölur séu bráðabirgðatölur sýnir reynslan að frávikid frá andanlegum tölum Hagstofunnar er mjög lítið.

Samkvæmt nýjustu tölum jókst heildarinnflutningur í mars verulega, eða sem nam rúmlega 7 milljörðum króna frá sama mánuði í fyrra. Þessi aukning stafar hins vegar nær alfarið af flugvélakaupum Flugleiða. Innflutningur án skipa- og flugvélakaupa er eðlilegri mælikvarði á þróun innlestrar eftirsurnar auk þess sem taka verður tillit til gengisbreytinga. Þessi mælikvarði sýnir allt aðra mynd eins og fram kemur á meðfylgjandi línuriti. Þar sést að verulega hefur dregid úr innflutningi á undanfögnu mánuðum. Samkvæmt þessum tölum lækkar innflutningur að raungildi í mars frá sama tíma í fyrra, annan mánuð-

Innflutningur á föstu gengi



inn í röð, og raunar hefur dregid jafnt og þétt úr aukningu innflutnings á þennan mælikvarða allt frá miðju síðasta ári. Þriggja mánaða meðaltöl sýna enn gleggri mynd af þessari þróun þar sem innflutningsaukningin fer úr 18% um mitt síðasta ár í tæplega 2% fyrstu þrjú mánuði ársins 2001.

Þessar tölur gefa ótvíræða vísbendingu um að áfram dragi úr innlestri eftirsurn. Ennfremur virðist stór hluti aukins innflutnings fjárfestingarvöru bundinn við nokkur tiltölulega fá en umfangsmikil verkefni sem mun ljúka á þessu ári, svo sem við Vatnshellsvirkjun, flugstöðina í Keflavík og Smáramm í Kópavogi. Þegar á heildina er lítið má hins vegar gera ráð fyrir að nokkuð dragi úr fjárfestingum atvinnulífsins á þessu ári eins og meðal annars kemur fram í nýlegri könnun Samtaka atvinnulífsins.

Þannig bendir margt til þess að þessi hluti innflutnings muni dragast talsvert saman þegar líða tekur á árið og að vöru- og viðskiptaskiptajöfnuður verði hagstæðari árið 2001 en í fyrra.

Skattbyrði í alþjóðlegu samhengi

Skattbyrði landa, þ.e. skatttekjur sem hlutfall af landsframleiðslu, er nokkuð mismunandi þótt heldur hafi dregid saman á undanfögnu árum. Þegar horft er til OECD-ríkjanna hafa þrjú Norðurlandanna, Svíþjóð, Danmörk og Finnland, skorid sig úr og verið með hæstu skattana, á bilinu 45-55% af landsframleiðslu. Á hinum endanum eru Kórea, Japan og Bandaríkin, öll með skattahlutfall undir 30%. Ísland er nokkurn veginn í miðjum hópnum, með skattahlutfall í kringum 36%. Athyglisvert er einnig að skoða samsetningu skatta á Íslandi miðað við önnur OECD-lönd. Þar erum við með hæstu neysluskattana. Tekjuskattar einstaklinga eru heldur yfir meðaltali OECD-ríkjanna, en langt fyrir neðan hin Norðurlöndin. Hér þarf hins vegar að hafa í huga að launaskattar og tryggingagjöld eru hér með lægsta móti þannig að samanlagt er skattlagning launa talsvert undir meðaltali OECD-ríkjanna. Skattlagning fyrirtækja sýnist fremur hagstæð miðað við önnur lönd þegar heildartölur eru skoðaðar. Þetta stafar þó sumpart af því að uppbygging atvinnulífsins er enn nokkuð frábrugðin því sem gengur og gerist í flestum OECD-ríkjanna og hlutur ríkisins, t.d. á fjármálamarkaði, í orkumálum og fjarskiptum, vegur hér tiltölulega þungt, en flest þessara fyrirtækja greiða ekki skatta í ríkissjóð heldur arð. Þegar grannt er skoðað kemur hins vegar í ljós að tekjuskattshlutfallið er rétt um meðallag OECD-ríkjanna auk þess sem hér er lagður eignarskattur á fyrirtæki sem er tiltölulega óalgengt annars staðar.

[Sjá nánar...](#)

Tekjur ríkissjóðs janúar-febrúar		
12 mánaða breytingar, %	1999-2000	2000-2001
Skatttekjur alls	17,1	8,9
Tekjuskattar	26,3	15,9
Tryggingagjöld	9,8	3,5
Eignarskattar	33,0	11,3
Veltuskattar	11,5	4,7
Tekjur alls	15,8	9,2

Gjöld ríkissjóðs janúar-febrúar		
12 mánaða breytingar %	1999-2000	2000-2001
Almenn mál	30,3	-9,4
Félagsmál	1,8	19,4
Atvinnumál	13,9	38,1
Vaxtagjöld	14,9	40,7
Önnur útgjöld	8,1	38,2
Gjöld alls	8,5	23,2

Greiddsluafkoma ríkissjóðs janúar-febrúar		
M.kr.	2000	2001
Tekjur umfram gjöld	5.938	2.218
Hr. lánsfjárfögnuður	9.870	583
Alþingisráðgjöld	-10.648	-5.041
Br. lánsfjárfögnuður	-1.777	-6.958
Lántökur	3.437	7.837
Greiddsluafkoma	1.660	879

Ýmsar helstu hagtölur		
12 mánaða breytingar, %		
Verðbólga-mars 2000/01	5,9	3,9
Kjarnaverðbólga-mars2000/01	3,4	3,4
Launavísitala-feb. 2000/01	4,6	8,2
Heildarvelta jan.-des. 99/00	9,3	8,4
Smásluvelta jan.-des. 99/00	7,3	1,7
Atvinnuleysi - feb. 2000/01	1,7	1,5